

EUSKARAZ IDATZITAKO PRENTSAREN DENOMINAZIOAN ORDENA JARTZEKO ASMOZ

Jexuxmari Zalakain Garaikoetxea

euskarazko **kazetaritzaren** I. kongresua

1.- SARRERA

Ez dut arazo linguistikorik sortu nahi. Euskaraz idazten den prentsari nola deitu da komunikazio honen muina; beraz, arazo semantikoa dago azpi-azpian, hitzen adierari buruzkoa, hain zuzen. Gaur egun nahasmen handia dagoela uste dut. Izan ere, euskaraz idatzitako produktu periodistikoak berdin deitzen zaie “euskal prentsa” edo “euskarazko prentsa” oro har; herrietan idatzitako prentsari, berriz, hau da, udalaren edo bailararen esparrua gainditzen ez duenari, berdin esaten zaio “herri-prentsa” zein “tokiko prentsa” edo “prentsa lokala”. Ez dira ondo bereizten “prentsa nazionala” eta “tokiko prentsa”. Nago ez direla denak gauza bera. Euskaldunon artean prentsa idatziak halako zabalera erdietsi duenean, joritasuna gero eta handiagoa denean —eta literatura akademikoa gero eta ugariagoa denean—, ordena apur bat jartzeko ordua dela irizten diot. Ez da nire asmoa sesiorik piztea, proposamen xume bat egitea baizik [eta egoki ikusten bada, horren erabilpena gomendatzea], kazetaritza-produktu idatziak aipatzen direnean, berehala eta bat-batean jabe gaitezen zertan ari garen, nahasmenduari aukerarik eman gabe.

Arazoa ez da berria, nire kasuan, lehenago ere pausatu baitut¹. Badakit, praktikan, erabilera arruntean —eta zer esanik ez linguistikoan—, berdin samarra dela “euskarazko prentsa” edo “euskal prentsa” esatea, euskaraz idatzitako produktu periodistikoak adierazteko; baina, hori balekotzat emanda ere, ez dut uste gauza bera denik hizkera jasoagoan, akademikoan bereziki. Hemen euskara zientifikoa edo teknikoa dago auzitan: medikuntzan “bihotzerrea” eta “gastritisa” gauza bera izan arren, hizkera teknikoan adiera berberean erabiltzerik ez dagoen bezalaxe,

¹ Batik bat nire hiru lan erabili ditut testuko gogoetak egiteko: iburu bat: Zalakain, J. (1993): Joxemiren uzta, euskal prentsa herri-proiektua da, Txalaparta, Tafalla; eta bi artikulu: Zalakain, J. (1994): “Prentsa nazionala eta prentsa lokala”, Uztaro, 12. zenb., 55-65 or.; Zalakain, J. (2003): “Eguakaria itxi dute, baina proiektua bizirik dago”, Uztaro, 45. zenb., 29-69 or.

natur zientzietan “txorien arazoak” edo “ornitologia” hitzak aipatzen direnean gertatzen den bezalaxe, edo “zuhaitzaren gerri-buelta” zein “zuhaitzaren perimetroa” erabiltzean bi maila desberdin aipatzen diren bezalaxe hizkuntzari dagokionez, kazetaritzan edo komunikazio-zientzietan ez luke gauza bera izan behar “euskarazko prentsa” edo “euskal prentsa” —edo “tokiko prentsa” edo “prentsa nazionala”— denominazioak erabiltzea, zehaztasunaren mesedetan. Eztabaida hau edo antzekoa sortu da unibertsitateari buruz. Jada ez da gauza bera Euskal Herriko Unibertsitatea, Euskal Unibertsitatea edo (ala?) Euskarazko Unibertsitatea².

2.- EUSKARAZKO PRENTSA VERSUS EUSKAL PRENTSA

Euskaraz idatzitako kazetaritza-produktu guztiak dira “euskarazko prentsa”, bistan denez³. Baina ez halabeharrez “euskal prentsa”. “Euskal” hitza hitz markatua da kazetaritzari dagokionez, “euskarazko” denominazioa baino erreferentzia zehatzagoa adierazten baitu. Euskarazko Prentsak Xahoren *Uscal-Herrico Gaset*a du abiapuntu (1848)⁴, eta gerora egin den guztia sartzen da kontzeptu horren barruan; “Euskal Prentsa”, aldiz, 1976an hasten da, orduantxe sortu baitzen izen hori daraman proiektua, “herri-proiektua”, “euskal prentsa” antolatzeko proiektu kolektiboa⁵ —ordura arte Euskal Herrian inoiz gertatu ez zena, euskarazko

² Ikus, adibidez, Jakin, 130-131. zenb., 117-216 or.

³ Kazetaritza-produktuak edozein genero periodistiko lantzen dituzten produktuak dira, bereziki: albistea, kronika, elkarrizketa, erreportajea... Beraz, garai batean aldika argitaratzen zen guztia “prentsa” deitu arren, utz ditzagun behingoz alde batera kultur aldizkariak, aldizkari zientifikoak etab., helburua dibulgatzailea ez bada. Adibidez, *Jakin*, *Uztaro* eta halakoak ez dira “prentsa”.

⁴ “Euskara hutsez idatzitako lehen aldizkaria” in Javier Diaz Noci (1994): “Euskarazko aldizkari, egutegi eta almanaken erroldea (1834-1959), Eusko Ikaskuntza, Donostia.

⁵ “Euskal prentsaren aldeko mugimendu euskaltzalea sortu zen, abertzaletasunarekin estu-estu lotuta” in Zalakain, J. (1993): Joxemiren uzta. Iruzkintxo bat egin nahi dut une honetan: alegia, Euskal Herrian, euskaraz idatzitako prentsa guztia ingurune abertzaletik sortu da, Iparraldeko *Eskualduna* izan ezik. Une honetan euskarazko prentsaren dekanoa den Ipar Euskal Herriko kazeta harrigarria naziekin harremanak edukitzearren itxi zuten. Epe batean zuzendari izandako Iriart-Urruti, batzuentzat “lehen kazetari euskalduna” zenak, ezaugarri ez oso demokratikoa zeukan —faxista zen— Xabier Altzibarrek oraintsu Labayruren eskutik argitaratu duen liburuan [Jean Iriart-Urruti (2004): Ni kazeta-egilea naiz, Labayru, Bilbo]. Horrek kontsidero bat egitera narana: euskara euskal herritar guztion ondarea da, bai, baina zein arraroa den ikustea euskaltzale eta abertzale batera izan gabeko jende euskaldunarengandik sortu eta mamitutako prentsa euskalduna. *Aldaketa 16* izan daiteke beste salbuespena.

aldizkariak dozenaka kaleratu arren⁶—. Beraz, “Euskarazko Prentsa” denominazioak euskaraz idatzitako kazetaritza-produktu guztiak izendatzeko balio du, baina “Euskal Prentsa” proiektu harekin nola edo hala loturiko prentsa adierazteko utzi behar da, nire ustez. Kontzeptu markatua da, kontzeptu zehatza, gutxienez kazetaritzari dagokion literatura zientifikoan bereizi beharko litzatekeena⁷.

Ia hiru hamarkada beteko dira aurki Euskal Herrian *Zeruko Argiak*, *Anaitasunak* eta *Goiz Argik* “Euskal Kazetaritzaren Urtea” izeneko kanpaina abiatu zutenetik. 1976ko udaberrian izan zen. Gaurko oparotasun erlatibotik ikusita, nekosoa egiten da ulertzea garai hartan hiru baino ez zirela albistea lantzen zuten aldizkariak, inork ez zuela *full-time* prentsan lan egiten eta, beraz, inor ez zela bizi kazetaritza-ofiziotik, eta egunkaririk ez zegoela, jakina⁸. Urte hartan jarri zen, ordea, gaur “Euskal Prentsa” dei genezakeen mugimenduaren lehen harria. Gure artean hain ohikoak diren “kanpainak” bezalatsuko bat abiatu zuen gutxi batzuek lan eskerga eginda, euskara hutsezko kazetaritzari bultzada emateko. Oihartzun handia lortu zuten euskal herritarren artean, sos batzuk bildu ziren, hainbat harpidetza lortu, baina berehala amatatu ziren ahalegin gogoangarri hartako oihuak: *Goiz Argi* desagertu egin zen berehala, *Anaitasuna* ere bai handik urte batzuetara, eta, are mingarriago, euskaraz idatzitako prentsa indartu beharrean, kazetaritza elebiduna sartu zen trumilka —diglosikoa, zehatzak izateko—, mugimenduaren hazia itolarrian utziz. Urte hartan bertan sortu ziren *Deia* eta *Egin* egunkariak, eta urte batzuen bueltan hainbat aldizkari: *Berriak*, *Garaia*, *Ere*, *Punto y Hora*, *Euzkadi...* Erauntsia ikaragarria izan zen, zinez, —gehiegizko kompetentziarekin batera, kazetariak [Amatiño, Atxaga, Elixabete Garmendia...], harpidedunak, irakurleak, eta publizitatea galdu zuten euskaraz idatziriko aldizkeriek—. Hala ere, hazia ondo errotuta zegoen nonbait, gutxi

⁶ Ikus Diaz Noci, Javier (1994): Euskarazko aldizkari, egutegi eta almanaken errolda (1834-1959), Eusko Ikaskuntza, Donostia.

⁷ Euskaraz idatzitako kazetaritzak dagoeneko bost doktore-tesi merezi izan ditu (Zalakain, Jexuxmari; Sarasua, Jon; Aranguren, Asier; Camacho, Idoia; Zuberogoitia, Aitor; eta dozenaka artikulu (UZTAROn eta Jakinen bereziki) eta liburu (UEU).

⁸ Zehatzak izateko, oraindik ere ez daukagu aste osoko egunkaririk, *Euskaldunon Egunkaria* zena, *Berria* eta *Hitza* izeneko beste bostak ez baitira astelehenetan argitaratu/tzen.

batzuegan bederen, eta pixkanaka-pixkanaka garatu egin zen, 1990ean *Euskaldunon Egunkaria* sortzeraino. Hamarkada eta erdiko borroka luzea eta agonikoa izan zen, batez ere 1980koa, *Argia* bakar-bakarrik geratu zenean Euskal Prentsaren ideia erein eta zabaltzeko, ideia hura sustatzen zuen aldizkaritxo kaleratu eta mugimendu indartsua sortuz gutxi batzuen eraginez⁹.

“Euskal Kazetaritzaren Urtea” izandako haren eta ondorengo urteetan egindako ahaleginaren fruiturik emankorrena Euskal Prentsa definitzea izan zen, kontzeptua erabat markatzea, hain justu. Kanpainaren eragileen iritziz, Euskal Prentsa, izatekotan, euskaraz izango da¹⁰, euskal herritarrei mundua zabaltzeaz gain, euskaldunon bizipenen berri emateko balioko du, baina horrekin batera, prentsa bera garatu behar da¹¹, prentsa-alorretik irten gabe, baina hizkuntza lantzeaz harago, Euskal Herria eraikitzen laguntzeko¹². Hau da, hizkuntza-eskola izatetik proiektu nazionala izatea eskatzen zaio euskal prentsari. Definizioarekin batera, proiektua aurrera eramateko gogoia eta xedea inoiz erdietsiko zen konfiantza aldarrikatu zuten, azken batez elementu determinantea izango dena: “Euskadi euskalduna garaile aterako delako, euskarazko komunikabideak ere garaile gertatuko dira”¹³. Hasierako asmo hura —*apustu* hura— eta definizioaren elementuak, jakina, urteetan zehar gauzatu behar izan dira, amets hutsetan ez geratzeko, *erabakia* benetakoa zela erakutsiz, Euskal Prentsaren historia gutxienez hamarkadatan eragina izango zuen *gertakizun*

⁹ 1980an kaputxinoek *Zeruko Argiaren* jabea utzi ondoren *Argia Kooperatiba* sortu zenean, Joxemi Zumabale eta Joxe Mari Ostolaza *Xalbardin* bakarrik geratu ziren ontzia gidatzeko —Joan Mari Torrealdeai *Jakin*-en zuzendari eta 1976ko kanpainaren sortzaile nagusienetakoaren laguntza estimagarriaz—, baina zorionez, berehala bildu zen euskal kazetaritzaren eragileen belaunaldi gaztea: Iñaki Uribe, Josu Landa, Pello Zubiria, Mikel Antza, Barandiaran eta beste batzuk Donostian, eta *Anaitasuna* desegin ondoren (1982) *Argiaren* “Bizkaiko Erredakzioa” osatuz Bilbon: Laura Mintegi, Antton Azkargorta, Karmelo Landa, Iñaki Uriarte, Imanol Murua Uribe, Jose Ramon Egiluz, *Kanko* Ispizua, etab.

¹⁰ “(...) Gauza jakin bat esan beharrean gaude: euskal prentsa euskaraz eginikoa da (...). [euskara idatzita ez daudenak] Euskadin eginikoak —euskal ikuspegitik nahi baduzue— dira baina ez euskal prentsa”, *Zeruko Argia*, 1978-I-15.

¹¹ “Euskal kazetaritza irmo bat sortu behar dugu”, zioen *Zeruko Argiak* 1976-I-4an.

¹² “Gaur egun klaro klaro daukaguna zera da: euskal aldizkariak ez dute antzinan bezala hizkuntza eskola soilik izan behar, ez dute bakarrik irakurlegoa euskal irakurketaz ohitu behar. Zerbait gehiago izan behar dira (...). Kazeta ikuspuntu hutsez lan egitea, helburu gisa Euskal Herriaren berreuskalduntzea, birbatzea eta burujabegoa lortzea delarik, eta hau argitalpen periodikoen muga barnean, noski”, Tomás Trifol, *Anaitasuna*, 1978-IX [egun-datarik gabe].

¹³ *Zeruko Argia*, 1979-I-14.

batetik abiatu zela frogatuz¹⁴. Egunkaria egiteko ordua iritsi zenean, oso-osorik zegoen 1979an esandako gogoia eta konfiantza, erabakia hartuta baitzegoen: “Guk egin egingo dugu”¹⁵.

1980ko azken hondarretara arte, jakina, inortxok ez zuen sinesten euskarazko egunkari bat egin zitekeenik. Proiektuaren bultzatzaileek, gainera, egunkariaren ideia sortu aurretik eta ondoren, ez zuten uste egunkaria lortuta euskal prentsaren auzia konponduta zegoenik; sektorea antolatzea eta kudeatzea zen helburua¹⁶. Hainbat neke eta buruhauste izan ondoren, euskal gizarteak gogotsu eman zion oniritzia, azkenean, *Argiak* eta enparauek gidatutako ahaleginari; ez, ordea, EAEko instituzio gorenek, zeinek ezusteko modu zitalean egin baitzioten eraso kazetari gazteek egindako proposamen bakoitzari. Hamaika aitzakia sortu zituen Kultura Sailak indar biziz zetorren proiektua modu askotara gauzatzen ez laguntzeko: euskaraz idazten zen prentsa-ale bakarra (*Argia*) ordezkatzeko saiatur [berezi *Dema* izeneko aldizkaria aginduz]; plangintza egin ordez, urteroko subentzio-politika aleatorioa paratuz; euskal prentsa bultzatu aurretik, albiste-agentziaren premia lehenetsiz; egunkaria sortu ordez, *astegunkariak* [*Hemen/Egin* eta *Eguna/Deia*] promozionatuz; herrietako prentsaren aldeko hautua lehenetsiz [hitzez bederen]; Egunkaria Sortzen izeneko promotora kalean zenean, instituzioek beste egunkari bat sortuko zutela [*Egunero* izenekoa] publikoki adieraziz [zuzendaria bera ere izendatuz: Joxe Ramon Beloki jeltzalea]; inon izan den proiekturik herritarrena ezker abertzalearekin eta ETArekin nahastuz¹⁷. 1980-1990 hamarkadan bizi-bizi izan zen borrokaren mamia *Euskaldunon Egunkariaren* oinarrian jarri ziren hamaika zutabetan gordetzen da, zeinak egunkari sortu berriari zegozkion arren, Euskal Prentsaren

¹⁴ Paragrafo honetan esangura sakona duten hitzak erabili ditut apropos: *apustua*, *erabakia*, *gertakizuna*... Ez da hau tokia hitz bakoitzaren edukia sakon azaltzeko. Horien guztien eta beste batzuen — *etena*, *leialtasuna*, *indar-metaketa*— teorizazioa hainbatetan aipatu dudan nire liburuan azaltzen da xehe-xehe.

¹⁵ Joan Mari Torrealdai eta Joxemi Zumalaberren hitzak, *Egin*, 1990-III-11:

¹⁶ “Euskal prentsa osoa babestu behar da, beraz lege bat behar da (...) normatiba bat, daudenak eta egon daitezkeenak [egunkariak eta aldizkariak] kubrituko dituen”, *Argia*, 1983-IX-25.

ezaugarriak baitira, berez: euskaltzalea, nazionala, baterakoia, zabala, independentea [erakunde politikoetatik eta bestelako prentsatik], ez instituzionala, diruz lagundua, militantea, profesionala, berria¹⁸.

Kontua da, oztopoz oztopo, egunkaria sortu egin zela; ez, ostera, instituzioen proiektuak; gure ustez, adierazpen zaratatsu haiek denek helburu bakarra zutelako: herritarrek bultzaturiko asmoak abortatzea. Hala eta guztiz ere, euskal prentsaren sektoreak —egunkari bakarraren aldamenen tokiko prentsa ugari sortu den arren¹⁹— oraindik antolatu gabe jarraitzen du²⁰.

Ohar historiko hauek guztiak “euskal” hitza hitz markatua dela esateko izan da. Marka hori —eta urtetako eraso hori—, bestalde, ez datoz EAEko instituzioen eta Euskal Prentsaren eragileen artean aldizkariak eta egunkaria(k) nola egin erabakitzeko orduan sekulako aldea agertzen zelako, ez; horrek diferentzia gaindigarri batzuk adieraziko lituzke²¹. Arazoa sakonagoa da, politikoa baita bete-betean, eta antagonismoa adierazten baitu, diferentziak baino harago. Politikoa, ez alderdi-ikuspegitik begiratuta, baizik zentzu sakonetik begiratuta, herri-mugimendutik, alegia; kontua da *naziogintza* nola egin, instituzioetatik eta partidukraziatik, ala herri-mugimendutik; hots, gaur egungo gizarteak dituen hutsuneak edo gabeziak osatzeko, ala nazioa bera sortzeko²². Ez ahaztu, Euskal Prentsaren abiaburuan euskal nazio beregain eta euskalduna sortzea dela helburu; beraz, egoera inbertitzea, “iraultzea”; prentsaren alorra utzi gabe, baina egoera, politikoa azken batez, inbertituz [prentsa elebidunaren ordez, euskara hutsezko prentsa;

¹⁷ Ikus Joxemiren uzta..., bereziki 251-256. orrialdeak, non Joseba Arregi, Iñaki Zarragoa eta Joan Mari Atutxaren hitz gordinak jasotzen diren.

¹⁸ Bi tokitan zehaztu dut ezaugarri horien edukia: Joxemiren uzta..., 223-230. orrialdeetan eta “Egunkaria itxi dute, baina proiektua bizirik dago” artikuluan, Uztaro, 45. zenb., 62-65. orrialdeetan.

¹⁹ Gai honi buruzko lanen artean bereziki interesgarria da Alazne Aiestaranek azken urte honetan idatzitakoa, besteak beste, alorrak bizi dituen zailtasunak eta aurrean dituen erronkak adierazten baititu: “Euskarazko prentsa elkarlanerako estrategien bila”, Uztaro, 49. zenb., 45-57. or.

²⁰ Gaur egun ez da jadanik “euskal prentsaren sektorea antolatu” esaten; orain “euskal esparru komunikatiboa” aipatzen da. Kongresu honetako paperetan ere azaltzen da.

²¹ Diferentzia horiek, dena dela, izan baziren, eta agertu ere agertu ziren, *Egunkaria* zena eta inoiz sortu gabeko *Egunero* proiektuen artean, prentsa pentsatzeko bi modu ezberdin baitaude proiektu bakoitzaren sustraian. Ikus Joxemiren uzta..., 233-249. or. batik bat.

²² Erabilera arruntean “herri-mugimendua” eta “gizarte-mugimendua” sinonimotzat hartu arren, ez dira gauza bera. Gorago aipatutako nire liburuan zehatzago dator: 141-143. or.

euskal nazio osoarentzat egina eta euskal nazioa xede izanik]: ipuin ezagunaren alegia erabiltzearen esango genuke, harri bakoitza lantzean, katedral berria egiten ari den kontzientzia mantenduz, harri ederraren lantze hutsa baino harago.

Ez dakit nik gogoeta hauek Kazetaritza Fakultateetan egiten diren edo euskal prentsan lan egitera sartzen diren gazteei azaltzen zaizkien, baina ez legoke gaizki; erakunde akademikoan, egia historikoari zor zaiolako, eta prentsan, non sartzen diren kontuan har dezaten kazetariak²³.

3.- PRENTSA NAZIONALA VERSUS TOKIKO PRENTSA

Prentsari dagokionez, gaur egun, egunkaria ez ezik bestelako aldizkakotasunean argitaratutako prentsa ere badugunez, beste bi kontzeptu erabiltzen dira batzuk eta bestea izendatzeko: “prentsa nazionala” edo “nazio-prentsa” Euskal Herri osora iritsi nahi duen prentsa aipatzeko, eta “prentsa lokala”, “tokiko prentsa”, “herri-prentsa” edo “herrietako/eskualdeetako prentsa” esparru mugatuagoa hartzen duena aipatzeko. Berriro diot ezen ez dudala linguistekin edo hizkuntzalariekin sesiorik piztu nahi. Baina kontzeptu-pare horien inguruan ordena jarri beharrean gaudela esango genuke.

Adibidez, zer da prentsa nazionala? Esparrua al da prentsa nazionala den edo ez den adierazteko definitzaile bakarra? Ez al du zerikusirik edukiak, helburuak edo estiloak? Nik gutxienez hiru alor bereiziko nituzke, nazional hori adierazteko, prentsari dagokionez.

²³ Orain baino lehen, 1996ko maiatzaren 31n hain justu, Donostiako Miramar Jauregian eginiko Prentsa Jardunaldietan aurkeztutako komunikazio labur batean esana daukat: “(...) [Belaunaldi gazteek] entzun behar dute —agian sarrera.froga egunean bertan— inor baino profesionalago izateko obligazioa dutela, baina oso esker txarreko gizartean bizi garela eta seguruaski horrek ez diela prestigio handirik ekarriko. Esan beharko zaie militantziaren egunak ez direla amaitu. Areago, militantziarik gorrienean gauzatu behar dela euskal prentsa profesionala. Azaldu beharko zaie euskararentzat irabazi iren eremu guztiak nekez eta ahaleginez irabazi direla eta horrelaxe segitu behar dugula erremediorik gabe. Eskuarlean ditugun proiektuak garatzeko, abilezia teknikoak bezain inportanteak dela helburuak zeintzuk diren xuxen jakitea. Gure karrera ebidentziarik gabeko apustua dela...”, “Printzipio-alorreko apustua”, Jakin, 96. zenb., 75. or.

a.- Alor geografikoa: geografia hutsari begiratzen badiogu, kazetaritza-produktu bat nazionala da Euskal Herri osora iritsi nahi duenean, erabat iritsi ez arren. Eta orduan ere esparru geografiko hori naziotzat hartzen badu enpresa argitaratzaileak. Aldiz tokikoa, lokala edo eskualdekoa/bailarakoa hitz horiek aditzera ematen dituzten esparru geografiko murrizagoak hartzen dutenean.

b.- Barne-antolaketa: Produktu periodistiko bakoitzaren barne-antolaketari erreparatzen badiogu, berriz, kazetaritza-produktu bat "nazionala" izan daiteke nazio osoaren interesa duten orriak kontuan hartuz —adibidez, edozein egunkaritako sekzio nazionala [Euskal Herria izanik]; eta baita ere, seguru asko, *Hemen* eta *Eguna* garai batean, eta *Zabalik* gaur egun, kontuan hartzen badugu *Egin*, *Deia* eta *Diario Vasco* egunkarien euskarazko "eranskin" modura funtzionatzen zutela, haiekin batera edo bereizita banatzen ziren/diren alde batera utziz—; eta lokala edo tokikoa [eskualdekoa/bailarakoa], herri bati edo bailara bati buruzko albisteak ematen dituzten orriak edo zatia: *Bizkaia*, *Nafarroa*, *Ondarroa*, *Donostialdea*....

c.- Alor politikoa: Edukiari dagokio, hedapen-eremuari baino gehiago. Prentsa nazionala nazioa eraikitzeko proiektuarekin zerikusirik duena edo nazioa eraikitzeko xedea duen prentsa da. Beraz, ikuspegi honen arabera, mugatzailea ez da geografia. Hala, berdin izan daiteke nazionala Lea-Artibain egiten den aldizkari bat, edo Maulen, edo Amurrion. Prentsa lokala, berriz, egungo errealitatea, batez ere banaketa administratibo-politikoa, zalantzan jarri gabe eta gainditzeko asmorik gabe, beronen hutsuneak eta akatsak konpontzen saiatzeko sortua eta aritzen den tokian tokiko prentsa da. Bertakotasuna eta hurbiltasuna landuko du informazioari dagokionez, hutsune hori bistakoa delako eta osatu beharra dagoelako; euskara erabiliko du, euskara hutsa, hizkuntzen arteko oreka mantendu behar delako, eta euskara

beste hizkuntzen mailara jaso behar delako; kazetaritza-proiektuaren xedea ez da Euskal Herrian euskarazko prentsa nagusi izan dadin, gaur egungo egoerari buelta eman ez euskararen autozentratu-eredua ezarri²⁴, baizik herri edo bailarako jendeak tokiko informazioa euskaraz irakurtzeko aukera izan dezan. Egoera politikoaren aldaketa, sistemaren aldaketa, naziogintza bera, politikari profesionalentzat utziko ditu, herriko gatazketan ez du zuzenean parte hartuko, editorialak ebitatuko ditu, iritzia emateak dakarren arriskuak saihestuz, herritarren arteko harremanak ez ozpintzeko. Beraz, produktua Euskal Herri osora zabaldua ere, aldizkari bat edo egunkari bat prentsa lokala izan daiteke, beste unibertso estatal handiagoaren parte kontsideratuz²⁵.

Hau dena esan eta gero, noski, ondorio batzuk atera daitezke, lan honen azkeneko utziko ditudanak, proposamen bat egiten saiatzeko. Garbi geratzen da, ostera, zerbait Euskal Prentsa izendatzeko edo denominatzeko, 1976an abian jarritako espirituz jantzita etorri behar duela. Eta “espiritua” diot ezen gertakizun fundatzaileko hedabide sustatzaileek bidean gal baitezakete espiritu hori²⁶, euskara hutsezko prentsa egitearekin konformatuz. Onkologian adituek, adibidez, diote ezen minbizia sortu duen nukleo gaiztotua desagertu egin daitekeela terapia egokiaren eraginez, baina metastasia sortuz gero, nukleo berri kutsatuek hedatzen dutela lehen nukleo minduak zeukan herio-hazia, eragina. Beraz —eta besterik frogatzen ez den bitartean—, *Euskaldunon Egunkaria*, *Berría* eta *Hitza* izeneko multzoa Euskal Prentsa

²⁴ Prentsa dagokionez, Aitor Zuberogoiak erabili du kontzeptu hau bere doktore-tesian. Horren erreferentzia laburtua eta eskuragarria izateko, ikus Bat, 48. zenb. Zilegi bekit gogoratzea, euskal prentsa aitazindariek, gaztelaniaz idatzitako prentsa ez zutela euskal prentsatzat hartzen, alderantziz: “Euskal prentsa euskaraz dela aitortu, onhartu eta laguntzen ez duen erdal prentsak diglosia finkatzen du”, Anaitasuna 1976-IX; “(euskaraz ez) beste guztiak, bai egunkariak baita aldizkariak ere, Euskadin eginikoak —euskal ikuspegitik nahi baduzue— dira baina ez euskal prentsa”, Zeruko Argia 1978-I-15

²⁵ Gaia zabalago garatuta daukat beste artikulua batean: “Prentsa nazionala eta prentsa lokala”, Uztaro, 12. zenb., 55-65. or.

²⁶ Joxemi Zumalabe Euskal Prentsa bihotza eta burua zenak esanda utzi zuen UPV-EHUko Leioako campusean hil aurretik emandako hitzaldi batean [1991ko udazkena]: “Euskaldunon Egunkariak egunen batean ahaztu egiten badu euskararen aldeko herri mugimendutik sortu zela, bereak egin du, oinarri hura baita oraingo eta geroko garantia bakarra”, Joxemiren uzta..., 273. or.

konsideratu beharko da, jatorriari erreparatuz, eta eguneroko lanari begira; eta gaur egun prentsa lokal edo tokikotzat jotzen dena²⁷, aldiz, —besterik frogatzen ez den bitartean, diot— Euskarazko Prentsa.

Ohar garrantzitsua egin beharrean nago aurrera egin aurretik. Inor mindu ez dadin edo inork nire kontsideroak txartzat har ez ditzan, esan dezadan garbi bezain zintzo, nik ez dudala epaitzen produktu bakoitzaren kalitatea eta balioa, ez eta sustatzaileen hautua, eta ez diodala inongo adiera gutxieslerik atxikitzen euskarazko prentsa bultzatzeari, label-banatzailea banintz bezala; ez, errealitate historiko baten egia azaldu nahi dut, egoki irizten dizkiodan emaitzak ateraz, bereziki erabilpen akademiko bereizgarriak finkatzeko asmoz.

Ez dut uste historiari iruzur egitea denik esatea gorago tokiko prentsari egotzitako ezaugarriak ustez bete-betean dagozkiola gaur egun prentsa lokal modura han-hemenka sortuz eta desagertuz ari den aldizkarigintzari: Adibidez, Topagunea Euskara Elkartearen Federazioko lehendakari Joxemari Muxikak aitortzen du: *“Tokiko aldizkariak euskal hiztunak hurbileko informazioa euskaraz irakurtzen jarri nahi dituzte”*²⁸. Baina —hau ere egia da—, bi baldintza horiek beteta, nire ustez, inork ez dio debekatzen herri edo bailara bateko aldizkari bati Euskal Prentsaren ezaugarrien jabe eta helburutan bidaide izatea. Ni ez naiz inor esparru geografikoari begiratzuz tokiko aldizkariak direnak aldi berean Euskal Prentsa ez direla ziurtatzeko; hori aldizkari edo egunkari bakoitzak errebindikatu beharko du, edo ikerlariren batek antzeman beharko dio *espíritu* hura duela gidari, goian aipaturiko kategoriak aintzatetsiz.

²⁷ “Euskarazko tokiko hedabideen garai modernoaren sorrera 1998an jarri zuen Arrasate-Press-ek”, Muxika, J. M. (2003), Tokiko Hedabideak etorkizunera begira, Topagunea, Abadiño, 43. or. Arrasateko aldizkari ospetsu hori sortu aurretik ere baziren herri batzuetan [Tolosa, Lekeitio, Legazpia, Oiñati...] tokiko aldizkariak, baina gauzak ez baditut oker ulertu, Arrasate-Presek jarritako ereduari jarraituz, gaur egungo mugimendua sortu da —hein handi batean antolatua eta elkartearen bilduta—, aldizkari horietatik gehienak —Alazne Aiestaranen arabera, 34 [aipatutako obra, 49. or]— Topagunea Federazioan bilduta egoteak erakusten duenez.

4.- PROPOSAMENA

Euskara hutsez ari den prentsak bi jatorri izan dituela frogatutzat harturik —1976an eta 1988an—, eta, printzipioz, bataren eta bestearen xedeak murrizagoak edo zabalagoak direla aintzat hartuz, proposamen bat egin nahi dut izendatzean desordenarik izan ez dadin, eta, gutxienez hizkera akademikoan —adiera arruntean erabiltzea ahal balitz hainbat hobeto!— arduraz hartzeko.

a.- Hizkuntzaren senaren arabera “euskarazko” eta “euskal” gauza bera direla onartuta, hizkera arruntean elkar ulertzeko bi adierak onar daitezke prentsari dagokionez: euskarazko prentsa edo euskal prentsa. Zentzu horretan, minuskulaz erabiltzea gomendatzen dugu.

b.- Euskara jasoan, bereziki akademikoan edo teknikoan, bi kontzeptu horiek bereizi beharra dago: jatorri desberdinekoak direlako, eta, printzipioz, helburuak ere desberdinak dituztelako. Euskarazko Prentsa euskaraz idatzitako prentsa da, gizarteak duen hizkuntz hutsunea betetzeko asmoz sortua, euskaldunei albisteak euskaraz irakurtzeko aukera emateko garatua; Euskal Prentsak, aldiz, albisteak euskaraz idaztea ez ezik, beste helburu bat du: prentsaren alorretik irten gabe euskal nazioari garatzen laguntzea, inoiz euskalduna eta beregaina izan dadin. Hori inoiz errealitate bihurtzeko, euskarazko prentsa beregaina mamitu behar du gaur-gaurdanik, prentsa konpetentea eta imitagarria —erdaraz idazten dutenei ere euskararen balioa eta premia ikusaraziko diona—, Euskal Herri euskaldunari euskarazko hedabideak baitagozkio, ezinbestean. Ahal dela, maiuskulaz erabiltzea proposatzen dut: “Euskarazko Prentsa” eta “Euskal Prentsa”.

c.- “Tokiko prentsa” edo “prentsa lokala”, herrietan edo eskualdeetan egin eta esparru geografiko horretan albiste hurbilak

²⁸ “Euskarazko prentsa: tokiko hedabideen estrategia posiblea” in Tokiko hedabideak etorkizunera begira (2003), Topagunea, Abadiño, 44. or.

hedatzeko pentsatuta argitaratzen dena da. Euskarazko Prentsa da, jakina, euskaraz dagoen heinean; eta, agian, Euskal Prentsa ere bai, 1976 sortu eta hurrengo hamarkadetan garaturiko herri-mugimenduaren espirituaren jabe baldin bada. "Herrietako prentsa" edo "bailara/eskualdeko prentsa" erabiliko balitz, agian ez legoke zalantzarik, "tokiko" eta "lokala" hitzak marka hartzen ari baitira erabilpenaren poderioz.

d.- Prentsa nazionala, aldiz, Euskal Herri osorako pentsatuta dagoena da lehenbizi, baina, ez halabeharrez. Izan ere, esparru mugaturako argitaratuta ere, izan daiteke nazionala; nazioari interesatzen zaizkion gaiak —printzipioz, den-denak— lantzen dituen izan behar du, naziogintza xedetzat harturik, edozein gai lantzean nazioari garatzen laguntzeko kontzientzia mantenduz, hain justu.

e.- "Herri-prentsa" eta "nazio-prentsa" kontuz erabiltzeko denominazioak dira. Izaerari dagozkio batik bat: eduki bat, estilo bat eta irakurlego jakin bat eskatzen duela dirudi. Herri-prentsak prentsa herrikoia, popularra seinalatzen du; eta nazio-prentsak, nazioa gaitzat harturik darabilen prentsa edo, prentsa espezializatua nolabait esateko.

Komunikazio honen abiaburuan esan dugunez, hortxe dago proposamena eta gomendioa, prentsan idazten dutenek erabil dezaten erabiltzeari zuzen irizten badiote, eta alor akademikoa jorratzen dutenek beren azalpen akademikoetan kontuan har dezaten. Izan ere, erabilpenak erakutsiko du hemen proposatu eta gomendatutakoak onarpena duen edo ez. Erabili ezean, historiari begiratuta zuzena izan arren, deus gutxi balioko du, inoiz beste behin antolaturiko Kongresu hau bezalako beste gertakari pozgarriren bat gogoratzeko ez bada. Hemen egindako proposamenak bideragarritasunik ez badauka, besteren bat egitea eskatuko nuke, inolaz ere gauza bera ez diren kontzeptuak ez nahaste aldera. Izan ere, hitz bakoitzari bere adiera zehatza ematea komeni da, zertaz ari garen argi edukitzeko; besteak beste,

hitzen esanguraren manipulazioa borroka sakonago baten adierazle izaten delako, sarriegi.

